

Hodnotná teorie jako složka cenotvorná.

I.

Ve svém článku „Neplodnost hodnotné teorie rak. školy pro vysvětlení směny“, uveřejněném ve Sborníku věd právních a státních, roč. XIX., jsem se pokusil prokázat, že hodnocení statků, jak je v podstatě zkonstruovala rakouská škola, zejména Böhm-Bawerk, a jak jsem učení to pokusil se doplnit ve svém jiném článku „Příspěvek k teorii o subjektivní hodnotě“, uveřejněném ve Sborníku věd právních a státních, roč. XVII., není vhodným podkladem pro výklad hospodářského jednání člověka, zejména pro výklad koupě a směny statků.

Účelem tohoto článku nebude tedy znovu vyvrátit teorii Böhm-Bawerkovu, že hodnocení objektů není vhodným instrumentem pro vyložení směny, nýbrž pokus vyložiti hospodářské jednání člověka vůbec, jehož jediným, a to velice důležitým, článkem je též směna. Na druhém místě pak vyložiti motivy, jež člověka přivádějí k tomu, aby podstoupil určitou konkrétní směnu. Za tím účelem uvedu napřed úhrnem hlavní výsledky, jež se nám podávají z uvedené kritiky o učení hodnotné školy rakouské vůbec a z kritiky o poměru hodnotného učení ke směně zvláště.

Subjektivní hodnota statku dle rakouské školy je dána hraničním užitekem, který seznáme, představíme-li si odpadnutí jednotky statkové z určité dané zásoby, následkem čehož odkryje se potřeba, jež by byla bývala kryta, kdyby dotyčný statek nebyl býval odpadl, a seznáme dále, že je to potřeba nejméně důležitá z potřeb krytých dotyčnou danou zásobu statků a tedy, že hraniční užitek je krytí této nejméně důležité potřeby.

Výjimečně dle Böhm-Bawerka je dána subjektivní hodnota statků cenou statku náhradního nebo strastí práce s opatřením náhradního exempláře spojenou, pokud jsou tyto strasti menší. I při získávání statků, i při směně staví dle Böhm-

Bawerka hospodařící člověk hodnotu statku obětovaného a statku nabývaného proti sobě a odhodlá se k oběti strasti, je-li tato menší nežli úspora strasti.

Tak vzniká směna zejména, je-li subjektivní hodnota statku získaného větší, nežli statku ve směnu dávaného. Hodnotící subjekty musí mít v té příčině hodnotné úsudky protichůdné.

Ve kritice hlediska Böhm-Bawerkova na strast práce v subjektivním hodnocení bylo poukázáno k četným nedostatkům této subjektivní teorie rakouské školy, z nichž buďtež uvedeny zde jenom ty, jež jsou nutny ku pochopení dalšího obsahu tohoto článku:

1. Böhm-Bawerk hodnotí všechny statky, jež „má“ „v zásobě“. Jak pojem „mít“ ve smyslu Böhm-Bawerkově, tak i pojem „zásoby“ jsou velice neurčité, neboť on nikde nepraví, zda pod pojmem „mít“ rozumí držbu právní anebo držbu faktickou. Abychom „měli“ dle Böhm-Bawerka a mohli správně hodnotiti, bylo by nutno, abychom nejen objekt hodnocený měli ve svém vlastnictví, nýbrž též aby držba faktická byla toho rázu, že bychom bezprostředně mohli přistoupiti k úkoji, neboť není-li tomu tak, vzdaluje nás od úkoje buď strast ceny (nemáme-li objektu ve vlastnictví) anebo strast práce, dokud nestojíme před bezprostředním úkojem. Hodnotiti pohár vody ve smyslu rakouské školy mohli bychom tedy teprve tehdy, kdy bychom pohár ten donesli až k ústům a počínali s úkojem. V žádném jiném případě statku ve smyslu hodnocení rakouské školy „nemáme“ a v každém případě tedy by hodnotný úsudek, vytvořený ve smyslu této školy, by byl nesprávný. Je na jevě, že takových případů, kdy statek v uvedeném smyslu „máme“, je nesmírně málo.

Rovněž pojem „zásoby“, o který se rakouská škola při tvoření hodnotného úsudku opírá, je velice relativní. Pokud totiž strast mojí potřeby je větší, než strast práce, již je nutno podstoupiti k doplnění nebo zvětšení této zásoby, není pojem zásoby něčím daným, kde bych jiné hodnototvorné úsudky, zejména pojem strasti práce nebo ceny mohl vyloučiti. Naopak, zásobu doplním, resp. zvětším a pojem „dané zásoby“ ve smyslu Böhm-Bawerkově se mi rozplyne v neurčito.

2. Druhou hlavní vadou Böhm-Bawerkovy teorie je, že zásadně definuje hodnotu hraničním užitekem a prohlašuje při-

pady, kdy se hodnotí dle strastí ceny statku náhradního, anebo dle strasti náhradní práce za výjimečné, takže neuznal za vhodné omeziti platnost hraničního užítku na případy pouze některé a uznati strast práce jako stejně hodnototvorného činitele jako potřebu.

3. Tím, že rakouská škola hodnotí pouze ty statky, které má v zásobě, musí všechny statky, jichž nemá, myšlenkově převáděti do jiného úkojného stadia, t. j. představovati si, jako by je skutečně v zásobě měla a nehodnotí tudíž statků ve stadiu tom, ve kterém se nalézají, což jedině je správné. Zmizí-li nějaký vzácný obraz buď krádeží anebo ohněm, vznikne pro každého kulturního člověka jistá strast, jež je výrazem hodnoty obrazu pro hodnotící subjekt, aniž by duševní eskamotáží bylo třeba představovati si, že obraz ten jsem získal a že mi odpadl. A právě toto myšlenkové přemísťování statků musí prováděti Böhm-Bawerk, aby vysvětlil směnu; nabytí jistého statku směnou znamená pak pro něho nabytí jeho hodnoty, jež musí prý býti větší než hodnota statku nebo penízu, jež při směně nebo koupí za získaný statek dává. Ve skutečnosti, jak v dalším bude prokázáno, při hospodářském jednání nehodnotíme vůbec statků, které získáváme, ani oněch, jichž se při směně vzdáváme.

4. Rakouská škola zná pouze hodnocení vnějších úkojných objektů, tedy statků, a dále zná hodnocení jen pro jediný případ, a to pro případ ztráty. Uchází tedy rakouské škole hodnocení všech jiných zjevů hospodářských, t. j. hodnocení všech změn, jež mají v zápětí posuny v mém smyslovém citění a nezůstávají bez následků pro utváření mých subjektivních strastí.

Dále zapomíná rakouská škola, že ztráta statku nepředstavuje jediný případ, ve kterém statek odchází ze sféry mého vlivu a stává se tedy takto pro můj úkoj neupotřebitelný. Právě takový případ nastává na př. směnou, kdy určitého statku pozbývám, ale neztrácím ve smyslu hodnocení rakouské školy. A právě pozbytí při směně vedla Böhm-Bawerka mylně k tomu, že měl za to, že toto pozbytí je identické se ztrátou, kterou utrpím, když nějaký statek se stává pro mě neexistentní.

Jak úvodem bylo řečeno, pokusil jsem se v citovaném článku prokázati neudržitelnost názorů rakouské školy na směnu, což se stalo zejména důkazem, že v nejčtetnějších pří-

padech směny je hodnota statku při směně získaného a při směně obětovaného identickou. Nebylo by tedy pro směnu žádného motivu a v důsledku toho nebylo by směny vůbec.

Tím by byly uvedeny hlavní mezery učení rakouské školy o hodnotě, pokud jich seznání pro další výklad je nezbytně potřeba.

Ježto je důležité, abychom si uvědomili pro další úvahy také pojem subjektivní hodnoty, opakuji zde koncem úvodu ještě definici, kterou jsem podal po prvé ve svém zprvu citovaném článku (Příspěvek k teorii o hodnotě). Dle toho hodnota statku je dána volenou a tudíž minimální strastí, jednou potřeby, jindy práce, kterou člověk utrpí odpadnutím hodnoceného statku.

Positivně pak nazýváme subjektivní hospodářskou hodnotou určitého statku jeho význam, který mu přiřkládáme pro jeho způsobilost a dle jeho způsobilosti ušetřiti člověku minimální strast, kterou by volil a utrpěl, kdyby hodnocený statek odpadl.

Hodnota subjektivní není tedy nic jiného, než úspora jisté strasti.

Tato definice platí v první řadě arci pro statky, ale analogicky pro všechny zjevy hospodářské, které chceme subjektivně hodnotiti, tedy zejména také pro děje a změny.

II.

Jak úvodem bylo vytčeno, bude prvním naším úkolem prokázati, že člověk, stojící před hospodářským jednáním, tedy i před směnou, nehodnotí statků, jichž chce získati.

Cílem hospodařícího člověka je blahobyt, nebo, jak negativně vyjadřujeme, bezestrastnost. Poněvadž bezestrastnosti člověk docíliti nemůže, je nejvyšším jeho požadavkem, stlačiti své subjektivní strasti na minimum, pokud se týče docíliti tedy minima svých strastí. Strasti, jež člověka od bezestrastnosti oddalují, jsou jednak dány bez jeho přičinění, jiné jsou vyvolány jeho vlastní činností. Strasti první kategorie nazýváme potřebami, strasti kategorie druhé jsou strasti práce.

[Známe ještě jinou kategorii strastí a to v případech, kde utrpíme jistou strast obětováním statku při směně. Strast tu nazýváme strastí ceny, ať se již jedná o peníze či jiný statek se směnnou hodnotou. Byť byla strast ceny ve svém jádru hlavně

strastí potřeby, má přece svou zvláštní povahu, která jeví dokonalou obdobu se strastí práce, takže všechny zákonitosti, platící při hodnocení, při němž přichází v úvahu strast práce, platí obdobně i pro strast ceny. Z té příčiny nebudeme mluvit nikde zvláště o strastí ceny, nýbrž ve všech případech, kde bude mluveno o strastí práce, analogicky bude platiti totéž pro strast ceny¹⁾.]

Strastí potřeby člověk zapuzuje, nebo alespoň umenšuje vnějšími objekty, t. zv. statky. Statky ty slibují hospodařícímu člověku na jedné straně umenšení jeho strastí potřeby, na druhé straně pak vyžadují od něho strastí jiné, jež jsme nazvali strastí práce. Strastí ty podstupuje člověk dobrovolně, aby se zmocnil statků, jichž potřebuje ke svému úkoji. Hospodařící člověk promítá pak do statků na jedné straně strastí, jež od něho dobytí statku vyžaduje, na druhé straně úsporu strastí, již mu slibují. Positivní význam mají statky pro člověka tehdy, mají-li schopnost jeho strastí per saldo umenšiti. Hospodařící člověk před hospodářským jednáním tedy uvažuje a srovnává obě strastí a rozhoduje se k činu tehdy, jestliže strast, již musí podstoupiti k získání statků, je menší, než úspora strastí, jež mu kyne. Strast práce, již musí podstoupiti, je pro něho motivem, aby se jednání vzdal, strast potřeby motivem, aby jednání podstoupil. Podle toho, který motiv je silnější, hospodářský subjekt se rozhodne k jednání, nebo jednání zanechá. Na kolik jsou motivy ty stejně silné, paralyzují se a pouze jich rozdíl působí jako výslednice sil, buď pobádaje člověka k činu, anebo jej od něho odvraceje.

Abychom si vysvětlili hospodářské jednání člověka (nebo lépe řečeno jednání lidské vůbec, neboť každé jednání je hospodářské, směřující k umenšení subjektivní strastí), nezkoumejme jednání člověka při směně, t. j. výměně statku za statek nebo za peníze, což je totéž, nýbrž všimněme si jednání člověka zápasícího s přírodou o svou existenci. Člověk takový jedná úplně analogicky, jako hospodařící subjekt, který stojí před směnou a uvažuje její pro a contra. Jediný rozdíl je, že při směně (smlouvě lidí mezi sebou) se jedná o záměnu statku za statek nebo za peníze (tedy vlastně za obět jiné potřeby), při Robin-

¹⁾ V této příčině poukazují na citovaný článek: Příspěvek k teorii o subjektivní hodnotě.

sonovi pracujícím v přírodě (nebo jak můžeme též říci, směňujícím a kontrahujícím s přírodou) o záměnu práce (strasti práce) za statek (úsporu strasti práce). Můžeme proto tuto směnu poslední nazývati směnou s přírodou.

Zdá se, že právě ta okolnost, že rakouská škola, když se snažila vytvořiti konstrukci směny pomocí své hodnotné teorie, stála před dvěma statky, jež se měly vyměnit, byla důvodem, že byla uvedena na scestí. Ona neviděla kvalitní totožnosti mezi Robinsonem, jenž směňuje s přírodou, a moderním obchodníkem, jenž směňuje s obchodníkem jiným. Proto nebylo nic více na snadě, než se domnívati, že člověk, získává jeden statek a druhý obětuje, oba hodnotí (t. j. zkoumá, co do jejich významu pro blahobyt člověka dle terminologie Böhm-Bawerkovy) a hodnotnější si bere a méně hodnotný obětuje. Obětovat pro rakouskou školu bylo ztrácat. Zde však rakouská škola, jako před tím neviděla totožností ve dvou kvalitně stejných zjevech, nepostřehla různosti pojmové v témž výrazu. Ztratit při zániku statku a ztratit (obětovat) při směně, kde za to něco jiného získávám, není totéž. Kdyby byla naproti tomu rakouská škola si byla uvědomila kvalitní totožnost mezi drvoštěpem, jenž kácí strom, aby si mohl zatopit a uvařit oběd a mezi člověkem, jenž si kupuje dříví za maso, nebo za peníze, byla by viděla, že tu hodnocení dvou statků vůbec není.

Zdo stojí proti sobě na jedné straně pouze statek, jenž představuje úsporu strasti potřeby, na druhé straně stojí strast práce. Strasti ty člověk srovnává a k jednání ho pudí rozdíl mezi těmito dvěma motivy, je-li jaký. Tento rozdíl budeme zváti motivem činu. Otázka hodnocení statku se tu vůbec neklade. Člověk nezískává hodnotu určitého statku, nýbrž statek (t. j. úsporu strasti potřeby, jež nemusí býti nutně výrazem hodnoty statkové)¹⁾, a neobětuje hodnotu práce, nýbrž podstupuje strast práce. Chce-li člověk žádaný statek hodnotiti, může tak činiti i před získáním, ale nikoli, představuje si, jako to činila rakouská škola, získání statku a pak zas jeho odpad, nýbrž musí jej hodnotiti v úkojně situaci oné, ve které se statek nalézá. Pak se může ukázati, že představou odpadu statku si člověk uvědomí, že statek ten v situaci té, ve které je, nemá hodnoty žáné, pakliže statek ten, jehož odpadnutí si člověk

¹⁾ Viz cit. můj článek: Příspěvek k teorii o hodnotě.

představuje, může být nahrazen statky jinými, získatelnými za stejnou strast práce, jež budeme zvatí „náhradními“. Přes to, že v konkrétní situaci, již jsme vylíčili, se ukázalo, že statek je bezhodnotný, dotyčný hospodařící a hodnotící subjekt se rozhodne dle konkrétní své strasti potřeby podstoupiti třeba ohromnou strast práce, aby se statku zmocnil. A to nikoli proto, poněvadž hodnota statku ho k tomu vedla (vždyť hodnotná úvaha ukázala, že je bezhodnotný), nýbrž proto, že k tomu byl donucen motivem činu, jak jsme jej výše vyložili. Při hodnocení dotyčným hospodařícím subjektem může se však také ukázat, že hledaný statek bude míti velkou hodnotu, t. j. tehdy, jestliže byl na př. jediným svého druhu, nenahraditelným a ohrožen zánikem. Pak arci v té situaci, ve které statek jest, to jest před získáním, může míti značnou hodnotu. Pro bezhodnotnost statku před získáním budiž příkladem voda čerpaná z pramene stále tekoucího, pro hodnotnost téhož statku voda v přirozené studni ohrožené vyschnutím. Ani v prvním ani v druhém případě nevedla však člověka k samotnému získání dotyčného statku jeho hodnota, nýbrž strast potřeby, t. j. žízně. Proč člověk bude jednati jinak, když voda je ohrožena vyschnutím, a jinak, když tomu není tak, je otázka zcela jiná a bude vysvětleno v průběhu další úvahy. Zde budiž pouze položen důraz na to, že to nebyla hodnota statku, která člověka vedla ke směně (ke směně strasti práce za statek, t. j. za úsporu strasti potřeby), poněvadž jsme viděli, že se odhodlal k hospodářskému jednání i tehdy, když statek v té situaci, ve které se nalézal, byl bezhodnotný. Někdo by však mohl namítnouti: rakouská škola neuvažuje přece o hodnotě statku v té úkojně situaci, ve které se statek nalézá, nýbrž právě ona si jej duševně přemístí do situace, kde směřující subjekt dotyčný statek již získal a zjistí si jeho hodnotu představou jeho odpadu v této poslední situaci. Otázkou touto, že ani hodnota ve smyslu rakouské školy (t. j. představa, že jsem statek již získal a zase ztratil) nemohla být motivem činu pro uvedené jednání hospodařícího subjektu, nebudeme se zde zabývat, poněvadž, jak máme za to, bylo to dostatečně prokázáno v našem článku již citovaném. Zde stačí říci, že dle této metody rakouské školy bychom dospěli ve většině případů směny k výsledku, že hodnotně béřeme při směně totéž, co obětujeme, čili nebylo by motivu směny vůbec.

Z toho, co zde bylo řečeno, zdá se, že vyplývá jasně, že

hospodářské jednání člověka (tedy odpověď na otázku, proč člověk jedná vůbec), není určováno žádným hodnocením statků, nýbrž pouze motivem činu, t. j. rozpětím mezi dvěma strastmi, z nichž jedna (strast potřeby) přichází bez našeho přičinění, a druhá (strast práce nebo ceny) je dobrovolně námi podstupována, abychom prvou umenšili, nebo zapudili. Vyplývá pak ještě dále, že k jednání hospodářskému dojde pouze tehdy, je-li strast potřeby větší strasti práce nebo ceny. A proto je neplodný každý pokus, snažiti se vysvětliti směnu hodnocením objektů, jako to činila rakouská škola.

Tím však nemá býti řečeno, že hodnocení objektů, jako vnějších úkojných prostředků, se stává bezvýznamným. Naopak, jak v dřívějších člancích jsem již ukazoval, hodnocení to má důležitost pro všechny případy ztráty, ať již statků bezprostředně upotřebitelných, které máme ve svém vlastnictví (zajišťování proti ztrátě, pojišťování) nebo ať již běží o statky, od jichž bezprostředního upotřebení jsme vzdáleni strastí věčného nákladu nebo práce, poněvadž jsou sice v našem vlastnictví, ale potřebují ještě dobytí, zpracování atd., anebo ať již běží o statky, o jichž upotřebení jsme vzdáleni strastí ceny, poněvadž se nalézají ve vlastnictví cizím. Obava na př. před ztrátou statku v cizím vlastnictví se nalézajícího, nebo ohroženého zánikem, může nás po případě pohnouti k tomu, abychom svou koupí uspíšili a pod.¹⁾

III.

Tím, co bylo řečeno dosud, nebylo arci vysvětleno, proč člověk podstupuje jistou určitou směnu a proč ji podstupuje právě v té době, ve které ji podstupuje a nikoli jindy. Zde se nejedná již o otázku, proč člověk mění vůbec, nýbrž proč směňuje za určitých okolností, tedy na př. proč urychluje jednou směnu, po druhé ji oddaluje, jindy snad vůbec od směny upouští, ač strast potřeby i strast práce či ceny pro dotyčnou směnu se nezměnila. Při odpovědi na tuto otázku nevystačíme poukázáním na motiv činu dotyčné směny, nýbrž vysvětlení

¹⁾ Důležitost pojmu subjektivní hodnoty pak dle našeho mínění neleží hlavně v jeho teoretické upotřebitelnosti, nýbrž v tom, že pouze touto cestou jsme dospěli ku pojmu minima strasti, jenž jako suverenní motiv ovládá hospodářské jednání lidí.

musíme hledati mimo ni samu. Na první pohled vidíme, že určitým směnám člověk přikládá větší význam, jiným menší. Ve smyslu dřívějších vývodů budeme důvod toho hledati ve snaze člověka umenšiti si strast na minimum. Je tedy logické říci, že určité směny mají způsobilost člověku umenšiti či uspořiti více strasti než jiné, což je totéž, jako říci, že určité směny mají větší hodnotu, jiné menší. Tím přicházíme k novému pojmu hodnocení, tentokrát však skutečně důležitému pro směnu. Nikoli pro vysvětlení její podstaty, jež jsme našli jinde, nýbrž pro vysvětlení vzájemného poměru směn mezi sebou. Hodnocení toto není hodnocením statku, nýbrž hodnocením děje, tedy určité změny, jehož arci rakouská škola nezná.

Ve své definici subjektivní hodnoty, jak shora byla podána, řekli jsme, že definice ta platí nejen pro objekty, nýbrž analogicky též pro změny a děje. Bude tudíž hodnota určité směny dána jejím významem, který jí přikládáme pro její způsobilost, ušetřiti nám nějakou strast, kterou by hospodařící člověk volil a utrpěl, kdyby ke směně té nedošlo.

Z toho vyplývá, že směna též představuje pro nás určitou úsporu strasti a že její význam se řídí jednak motivem činu, pro který ke směně dochází a dále možností nebo nemožností směny náhradné.

Musíme tedy dobře odlišovati motivy člověka, které ho vedou k tomu, aby směňoval vůbec a motivy člověka, jež ho vedou ke směně konkrétní, přesně opsané dobově i místně. Tuto skutečnost nejlépe nám osvětlí příklad:

Kdyby nám někdo nabídl za náš prostý psací stůl nějakou neobyčejně vzácnou a drahou věc (na př. drahocenný prsten), jistě bychom pospíchali, abychom tuto neobyčejně výhodnou směnu uskutečnili. Motiv směny by tu byl neobyčejně silný, neboť rozpětí mezi strastí potřeby a strastí ceny je tu obzvláště veliké. Člověk hospodařící za těchto okolností by tedy jistě se rozhodl ke směně. Jinak by tomu bylo, kdyby tato nabídka se dostala na př. nějakému spisovateli světového významu, a to ne se strany jedné, nýbrž se stran mnoha. Konkrétní směna by tu ztratila neobyčejně na svém významu a je možno, že by pozbyla na významu vůbec, jestliže by se témuž člověku dostalo s jiné strany nabídky ještě výhodnější, neboť strast, jež by v případě ojediné směny pro směňující subjekt odpadnutí této

směny mělo v zápětí, by byla stlačena na minimum naskytnutím se mnoha směn náhradných stejně výhodných a tato i sebe výhodnější směna o sobě by se stala dokonce nevýhodnou, kdyby vyřadila možnost směny ještě výhodnější.

Z toho důvodu nespíchal výše zmíněný člověk s načerpáním vody ze vzdáleného pramene v tom případě, věděl-li, že vodu může načerpatí vždycky a ve stejném množství, z téhož důvodu nespícháme my přílišně s koupí statků, jichž je možno libovolné množství za stejnou cenu vždy si opatřiti. Ale jakmile pramen vody našeho Robinsona byl ohrožen vyschnutím a náhradná směna (s přírodou) tu tedy byla ohrožena, jistě si ihned přispíšil, aby směnu tu (práci za vodu) uskutečnil.

Podobně tedy, jako se při hodnotě statku musí uvažovati, jaká strast nebo strasti mohou nám vzniknouti odpadnutím určitého statku a podle toho volíme a utrpíme nejmenší, podobně při hodnotě směny uvažujeme o možných strastech, vzniklých pro případ, že hodnocená směna nebo děj (směna s přírodou) se neuskuteční. A tu vidíme, že není-li žádné náhradné směny, že utrpíme strast, která je dána rozpětím mezi strastí potřeby a strastí ceny nebo práce, jež nás k směně vedla, čili to, co jsme nazvali motivem činu. V tomto případě tedy hodnota směny je dána motivem činu. Jestliže směna náhradná, která se nám naskytuje, je výhodnější než směna stávající, pak směnu stávající vůbec neuskutečníme, neboť nejen že žádné strasti neutrpíme, nýbrž dokonce získáme, upustíme od hodnocené směny, ona se pak stává nejen bezhodnotnou, nýbrž škodlivou. Jestliže pak se nám naskytuje jistá náhradná směna, jež však je méně výhodná než směna stávající, uskutečníme směnu stávající, neboť jejím neuskutečněním bychom utrpěli strast, která je dána rozdílem mezi rozpětím strasti potřeby a strasti ceny při směně stávající a podobným rozpětím při směně náhradné, čili, která je dána rozdílem mezi motivem činu pro směnu hodnocenou a analogickým motivem činu pro směnu náhradní. Můžeme pak všeobecně říci :

Není-li směny náhradné, je hodnota směny dána motivem činu směny hodnocené, při existenci směny náhradné je pak hodnota směny hodnocené dána rozdílem mezi motivem činu směny náhradné a směny hodnocené.

Hodnota směny nám zejména též vykládá, proč je dlužno

podstoupiti určitou směnu ihned a nikoli opožděně. Je-li totiž nebezpečí, že možnost provedení směny průběhem jisté doby zmizí a není tu směny náhradné, utrpěli bychom celou strast, kterou směna nám uspořuje. Výrazem této úspory je hodnota směny, jež v tomto případě je dána motivem činu.

Z povahy věci vyplývá, že hodnota směny se zvyšuje zvětšujícím se rozpětím mezi strastí potřeby a strastí práce směny náhradné, neboť tím vzrůstá také motiv činu směny náhradné a důsledkem toho též rozdíl mezi motivem činu směny náhradné a směny hodnocené, jenž je výrazem hodnoty směny hodnocené. Zmíněné to rozpětí může růsti buď tak, že strast potřeby se zvyšuje, nebo že strast práce (ceny) se menší. Jestliže člověk má možnost postoupiti směnu ihned anebo později, má vlastně volbu mezi směnami dvěma (t. j. mezi směnou hodnocenou a náhradnou), z nichž jedna mu skýtá výhodu o rozpětí mezi strastí práce a potřeby, a' , druhá výhodu o rozpětí mezi strastí práce a potřeby, b' .

Klesá-li strast práce průběhem doby (na př. tím, že si odpočinu, nebo že nebude později úmorného vedra), provedu směnu (práce za statek) později, neboť hodnota směny přítomné klesá s možností výhodnější směny pozdější (náhradné).

Je však možno, že výhoda budoucí směny (náhradné) bude větší tím, že strast potřeby vyrostla a strast práce (ceny) zůstala nezměněna. To se stane vždy, odloží-li člověk úkoj, neboť strast potřeby neukojením stoupá. Proto člověk někdy úmyslně s úkojem vyčká, aby uměle vystupňoval potřebu, ježto výhoda úkojného aktu (totéž platí o směně) se zvýší.

Arci zvýšená hodnota směny, způsobená klesnutím práce (ceny) s jedné strany, aneb způsobená stoupanutím strasti potřeby s druhé strany, nemá touž povahu. Člověk vždy bude ochotnější vyčkat, aby nechal klesnout strast práce (ceny), nikoli však vždycky, aby nechal stoupanout strast potřeby, neboť strast práce vyžaduje pozitivní jednání člověka a tudíž vystoupení z nečinnosti, kdežto strast potřeby se zvyšuje bez našeho přičinění pouhým zdržením se všeho jednání.

Pojem hodnoty směny, jak jsme si jej výše definovali, je důležitý, neboť on spoluurčuje tvoření se cen na trhu, kde se sejde jak na straně prodávajících, tak na straně kupujících více osob, které mají vůli směňovati. Hodnocení stává se tak činitelem pro tvoření cen relevantním, čímž dle teorie rakouské

školy, jež operovala pouze s hodnocením statků, nikdy se státi nemohlo. Zákonu t. zv. nabídky a poptávky dostane se ve světle tohoto cenotvorného prvku jiného zabarvení.

Formulaci hodnoty směny, jak byla výše uvedena, dostává se totiž na trhu ještě jednoduššího výrazu pro ten případ, že, jestliže stojí proti sobě pouze jeden prodatel proti více kupitelům anebo jeden kupitel proti více prodatelům, jedna složka pro směnu hodnotvorná, t. j. v jednom případě strast ceny, v druhém případě strast potřeby, zůstává nezměněna.

Nebude tedy nutno tvrditi, že prodatel hodnotí směnu dle rozdílů motivů činu směny náhradné a hodnocené, jestliže stojí proti němu několik kupitelů, kteří chtějí tentýž statek. Ježto totiž statek při směně obětovaný zůstává stále týž, může býti hodnota směny modifikována pouze poptávkou kupců a bude tedy lze v tomto případě mluvíti nikoli o hodnocení dle rozdílu motivů činu, nýbrž o hodnocení dle rozdílu poptávek kupitelů, v opačném případě dle rozdílu nabídek prodatelů.

Vymyká se z rámce tohoto článku snaha provésti aplikaci tohoto hodnocení do všech důsledků při t. zv. zákoně o nabídce a poptávce a při všech ostatních cenových problémech, což se vyhrazuje připravované samostatné publikaci, kdež celý hodnotný problém bude ve všech důsledcích systematicky zpracován.

Zde stačilo poukázati na to, že hodnocení statků bylo rakouskou školou neoprávněně vnášeno tam, kde jeho místo nebylo (při vysvětlení směny), a zato, že hodnocení dějů hospodářských (změn), kterého rakouská škola neznala, zůstává ještě dosti široké pole při problémech cenotvorných.